

NORDISK ARKITEKTURFORSKNING

NORDIC JOURNAL OF ARCHITECTURAL RESEARCH

3 • 2004

Tema:

FORM OCH INNEHÅLL, KONST OCH TEKNIK:
Ett möte mellan begreppshistorien och designpraktiken

Temaredaktion:

Sven-Eric Liedman, liedman@hum.gu.se
Claes Caldenby, caldenby@arch.chalmers.se

Innehåll: Vol. 17, No 3, 2004

NORDISK ARKITEKTURFORSKNING – NORDIC JOURNAL OF ARCHITECTURAL RESEARCH

4	SVEN-ERIC LIEDMAN CLAES CALDENBY	Form och innehåll, konst och teknik – ett möte mellan begreppshistorien och designpraktiken
7	SVEN-ERIC LIEDMAN	Skapar människan världen? Nutida föreställningar om design
19	CLAES CALDENBY	Halva kungariket? Om den svenska arkitekturens historiografi
33	BJÖRN BILLING	"... som om alla kroppar vore genomskinliga..." Om Loos Raumplan och Schönbergs tolvtonsmusik
41	CECILIA ROSENGREN	Onto-logi Husets roll i 1600-talets metafysiska diskussioner
47	FREDRIK NILSSON	Arkitektur – från statiska objekt till diagrammatiska fält? Om form i ett digitaliserat arkitekturtänkande
59	KRISTINA GRANGE	Kris i byggbranschen? Om behovet av att re-designa praktiken
73	DAVID STOCKELBERG	Rum och social samvaro
		<u>RECENSIONER</u>
82	MONICA SAND	Anna Odlinge: Form in the Margin
85	JONAS E. ANDERSSON	Marie Elf: Modelling and simulation as planning tools for improvement of the quality of health care environments – towards a conceptual model of a care process
88	BORIS BRORMAN JENSEN	Cecilia Gustafsson: Exploring Office Design; Towards an eclectic approach
90	CHRISTINA DANIELSSON	Rasmus Rune Nielsen: Rem Koolhaas [Learning from Manhattan]

FORM OCH INNEHÅLL, KONST OCH TEKNIK

– ett möte mellan begreppshistorien och designpraktiken

Detta temanummer av *Nordisk Arkitekturforskning* är ett resultat av ett samarbetsprojekt mellan idé- och lärdomshistoria vid Göteborgs universitet och arkitekturens teori och historia vid Chalmers tekniska högskola. Projektet finansieras av Riksbankens Jubileumsfond och löper från 2001 till 2004. Bakgrunden och syftet med projektet formulerades i ansökan:

Begreppet form är ett av de mest centrala i det västerländska tänkandet. Det förekommer i par med flera andra viktiga begrepp – form och innehåll, form och materia, form och funktion. Dessa begrepp är fortfarande flitigt använda inom en lång rad områden. Men det finns också en strävan att finna ett alternativt, mer träffande sätt att beskriva grundläggande förhållanden t.o.m. inom arkitekturen och överhuvud vad gäller det så omtalade mötet mellan teknik och konst.

Projektets syfte är att förena en begreppshistorisk undersökning med ett studium av aktuell designpraktik. På så sätt skall tankehistoriens närvaro i vår samtids sätt att tänka och tala åskådliggöras, samtidigt som ett område i rastlös, ofta svårgräpbar förändring och av stort allmänt intresse penetreras.

Det finns också ett mer strategiskt syfte med projektet, nämligen att öppna för ett djupare samarbete mellan ett humanistiskt ämne och några discipliner vid Chalmers Tekniska Högskola. Ett sådant samarbete är av största vikt för båda parter.

Ett viktigt inslag i projektet har varit att forskargruppen som består av åtta personer regelbundet träffats i seminarier varannan eller var tredje vecka. Vi har där haft tillfälle att lära känna varandras frågeställningar och angreppssätt. Centrala texter från respektive område har presenterats och deltagarnas egna alster har skärskådats. Mötet mellan två forskningskulturer har öppnat nya möjligheter och nya perspektiv men samtidigt haft all den oförutsägbarhet som sådana möten kan rymma. Avsikten har aldrig varit att smälta samman begreppshistoria och designpraktik till en

enhet, däremot att under projektets gång få dem att samspela på ett spännande och fruktbart sätt.

Projekttagarna arbetar på egna böcker inom projektets ram, tre avhandlingar och fem monografier. Ett resultat av de första årens gemensamma arbete redovisas i den svenska idé- och vetenskapshistoriska årsboken *Lychnos* i årgång 2003, där alla åtta bidragit med var sin artikel. Alla bidragen där kan sägas ha ett idéhistoriskt perspektiv men handlar, i idéhistorieämnets tradition, om vitt skilda praktiker. Artiklarna i detta nummer däremot handlar alla om designpraktiken, från design i mycket vid mening över arkitektur och byggande till en sociologisk rumsuppfattning. På det sättet kan de också sägas vara ett möte mellan begreppshistorien och designpraktiken. En kort genomgång av dem kan ge en antydning om kopplingar mellan delprojekten.

Sven-Eric Liedman tar i sitt bidrag upp ämnet design liksom dess äldre svenska motsvarighet formgivning. Formgivningen ansågs länge enbart gälla den yttre formen. Industriprodukter skulle genom den bli kommersiellt mer gångbara. Under de senaste årtiondena har ett vidare designbegrepp vunnit insteg, där teknik och estetik ses som nära förenade i samma projekt. Förändringen sätts i artikeln i samband med de drastiskt utökade möjligheterna att genom nanoteknik och nya material forma snart sagt vilka föremål som helst. Den självkänsla som därvid utvecklats jämförs med den som genombrotten inom atomfysik och mikrobiologi inneburit. Man designar i dag molekyler lika självklart som man designar möbler eller citronpressar.

Claes Caldenby diskuterar i sin artikel den svenska arkitektens historiografi ur ett speciellt perspektiv, balansgången mellan ett intresse för monumenten och de stora arkitekterna och för den vardagliga arkitekturen. Han hävdar att det går att se en pendelrörelse mellan de två, där pendeln under 1970-talet slog över mot det vardagliga och i mitten av 1980-talet i stället mot Arkitekturen med stort A. Huruvida pendeln idag är på väg tillbaka mot det vardagliga diskuteras också. Artikeln är en del av Caldenbys arbete inom projektet som ägnas det svenska arkitekturhistorieämnets relation till praktiken.

Björn Billing undersöker i sin essä beröringspunkter och paralleller mellan Adolf Loos och Arnold Schönberg, biografiskt men framförallt teoretiskt. Han söker påvisa samband mellan Loos *Raumplan* och Schönbergs idé om det musikaliska rummet. Båda begreppen äger intentioner som sträcker sig utöver tekniska lösningar och syftar till en fenomenologisk erfarenhet, ett nytt gestaltseende, eller "eine höhere Anschauungsweise", som Schönberg skriver i sin essä om Loos.

Cecilia Rosengrens artikel uppmärksammar husets metaforiska roll i filosofi-historien – framför allt i 1600-talets metafysiska tänkande hos filosofer som Descartes, Conway och Leibniz. Artikeln problematiserar kopplingen mellan det arkitektoniska och det moderna vetandet.

Fredrik Nilsson berör i sin artikel frågan om ifall den nya digitala teknologin och dess utbredda roll i dagens designpraktik förändrar traditionella begrepp och uppfattningar inom arkitekturen. Föreställningar om arkitektur som fält, dynamiska processer och föränderliga situationer snarare än som statiska objekt belyses genom ett antal samtida arkitekturpraktiker.

Kristina Grange tar i sin text upp hur man kan uppfatta den kris i byggbranschen som påpekats i utredningar och debatter de senaste åren. Arkitekternas relation till byggprocessens övriga parter, spänningen mellan självhävdelse och samverkan och betydelsen av kollektiva minnen för förväntningar och därav följande handlingar är några viktiga teman.

*David Stockelberg*s artikel "Rum och social samvaro" diskuterar Georg Simmels syn på rummet såsom det uttrycks i hans bok "Soziologie" från 1908. Simmels säregna undersökningar av samhället ses mot bakgrund av hans dialektiska metodologi och hans sociologiska rumsuppfattning kontrasteras med Immanuel Kants kunskapsteoretiska.

Erika Alm, som också deltar i projektet, är barnledig och har därför inte haft någon möjlighet att utarbeta ett eget bidrag.

Sven-Eric Liedman, Claes Caldenby